

MAGYAR KÖNYV- SZEMLE

KÖNYV-
ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI
FOLYÓIRAT

REVUE
POUR L'HISTOIRE DU LIVRE
ET DE LA PRESSE

124. ÉVFOLYAM

2008

2

ARGUMENTUM KIADÓ

a szerző sajátos kiadási szempontjai következtében nem tárgyal minden terjedelmében eltérő nyomtatványt különálló kiadványként, az összeállító teljesen jogosan megalkotja a „részleges kiadás” és a „bővített új kiadás” kategóriáját; előbbire csupán a megjegyzésekben történik utalás, míg utóbbi önálló tételként szerepel. Mindkét megoldás különbözik az általános bibliográfiai szokástól, de ez az adott jelenséget kezelni tudó gyakorlat önmagában módszertani újdonsága a feltárásnak. A tételleírások különösen precízek, a címdoldal és az egész nyomtatvány fizikai leírása mellett, irodalmi hivatkozásokat – szükség esetén módosításokkal –, leőhelyeket és zárasképpen igen informatív megjegyzéseket tartalmaz, amelyek még az egykori tulajdonosokra is kitérnek. Hasonlóképpen kimerítő az illusztrációs lapok közlése, itt főként jól kamatoztatja a szerző a grafika műfajával kapcsolatos ismereteit.

Az első kötés fejezeteiben Knapp Éva szót ejt az alkalmi költészettel kapcsolatos kutatás nehézségeiről, a kánont módosító körülményekről. Nem rejti véka alá azt a szellemi fáradtságot, sőt unalmat sem, ami a hasonló nívójú szerzők munkásságának tanulmányozása közben hatalmába kerítheti a kutatót, de tudja, hogy ez az ára a jelentős, látókört bővítő konklúzióknak. Természetesen azt is tudja, hogy a korábbi irodalom minden adatát nem lehet folyamatosan felülvizsgálni: Károlyi József nem ötvenöt, hanem harmincöt éves korában halt meg, Károly István első házasságát nem 1820 júniusának végén, hanem 1820. május 20-án kötötte. Semmitmondó apróságnak tűnik, ám egy ilyen kvalitású munka esetében meg kell említeni, hogy nem mindig következetesek a jegyzetek bibliográfiai leírásai – nyilván eltérő időkben készültek –, és a 357., valamint 358. jegyzetek hiányoznak.

A két kötet tipográfiai szempontból is elsőrangú, Borda Lajos „megrendelői” igényességét, illetve Kiss István ízlését, könyvtervezői tudását, beleélő képességét dicséri. A borító, a kötéstábla és a szennylapok azonos motívuma, a nyugalmas sugárzó színárnyalatok, a hatásos címdoldal, a mértéktartó, a szövegre koncentrááló tördelés, a nem hivalkodó címsorok, és főleg az illusztrációk tisztasága, egységes nyomdai reprodukciós színvonala, a kiváló minőségű papír, végül pedig a tekintélyt sugárzó formátum a magyar könyvművészetnek tartalmi és formai szempontok szerint is igen értékes, klasszikussá érett munkájává avatja Berei Farkas András ébresztését.

BUDA ATTILA

Knyigi iz szobranyija knyazej Eszterhazi v moszkovszkih bibliotyekah. – Bücher aus der Sammlung der Fürsten Esterházy in Moskauer Bibliotheken. Katalog. Der Katalog wurde geschafft von: Karina A. DMITRIJEVA, Nyikolaj N. SUBKOV et alii. Moszkva, 2007. Rudomino, 350 l.

A sárospataki református kollégium könyvei Szovjetunióba vitt részeinek visszaadása után, a magyar könyv-, és könyvtártörténet újabb nyereséget könyvelhet el: megjelent a Kismartonból Moszkvába szállított egykori Esterházy-könyvtár ma is fellelhető 1321 művének katalógusa. Nem tudjuk, hogy ezeket a könyveket a tulajdonos Esterházy család visszakapja-e, csak reménykedni tudunk ebben. Ugyanígy várjuk, hogy a Nyizsnij Novgorodban lévő Kornfeld-könyvtár teljes katalógusáról is számot adhassunk (reméljük néhány hónapon belül megtehetjük). Ahogy a pataki gyűjteménynek is megjelent a katalógusa, a könyvek visszaadása előtt (*Displaced Books from Sárospatak Calvinist College Library (Hungary) in the collections of Nizhny Novgorod Regional Research Library. Catalogue. Trofej-nije knyigi iz bibliotyeke Sarospatakszkovo reformatszko kolledzsa (Vengrija) v fondah Nyizsegorodskoj goszudarsztvennoj oblasztnoj unyiverszalnoj naucsnoj bibliotyeke. Katalog.* Compiled by E. ZHURAVLEVA, N. ZUBKOV, E. KORKMAZOVA. Moscow, 1997, Rudomino), most is reménykedünk az egykori könyvtár egységének a helyreállításában. A Rudomino Idegennyelvű Könyvtár igazgatónöje, Jekatyerina Genyjeva asszony elkötelezett híve az Oroszországba került európai gyűjtemények darabjai azonosításának. Az esetleges visszaadás természetesen

már nem a könyvtárosokon múlik. Orosz kollégáink komoly munkát fordítanak arra, hogy ezeket a gyűjteményeket rekonstruálják, és az egyes kötetek leírásait katalógusszerűen közreadják. A tudományos kutatás számára ezek a katalógusok kiváló kiindulópontot jelentenek a további állományi részek azonosításához.

Így van ez az Esterházy-könyvtár esetében is. 102 kötetről már tudtunk eddig is, hiszen szerepelnek a Rudomino Könyvtár 16. századi német nyelvű könyveinek katalógusában (*Catalogus librorum sedecimi saeculi qui in Totius Rossiae Reipublicae Litterarum Externarum Bibliotheca asservantur*. Curavit N. V. KOTLEREV. *Partis primae, Editio Germanica aucta et emendata libri verba Germanica continentes*. Composuerunt E. A. KORKMAZOVA, A. L. PONOMAREV. Moquae, 1996, Rudomino). A mostani kötetben Karina Dmitrijeva és Nyikolaj Subkov bevezető tanulmánya számos új információval szolgál a kismartoni gyűjtemény sorsát illetően. Esterházy Pál nádor könyvtárát végrendeletileg a kismartoni ferencesekre hagyta. A nádor halála (1713) után azonban nem hajtották végre a végrendeletnek ezt a részét. Ezt nem kell feltétlenül tudnia a moszkvai könyvtárosoknak, így a tanulmányban 1696-os dátum szerepel a könyvek átadására. Esterházy Pál könyveinek egy részét – a katalógust ismerve nem az egész gyűjteményt – 1756-ban adták át a ferenceseknek. 1936-ban szállították vissza a könyveket (ismét nem az összeset) a kismartoni Esterházy kastélyba, ahol szakértő könyvtáros, Johann Harrich elkezdte azok rendezését, feldolgozását. A szovjet csapatok, a kastélyban, ládákból tartott könyveket vitték csak el a helyszínről. Ezekben Esterházy Pál nádor könyveinek egy része volt, és számos, főként 18. századi más kötet (ennél modernebb kiadású, csak elvéve akadt).

A bevezető tanulmány két olyan akcióról is beszámol, amelyek megbontották az elszállított gyűjteményi rész egységét. A könyvek mindkét alkalommal Berlineen át Budapestre kerültek. Az Országos Széchényi Könyvtár 2003-ban visszaadott az Esterházy Privatstiftungen tulajdonába 362 olyan kötetet, amelyeket 1960-tól, vagy 1972-től Keszthelyen őrzött. A két könyv-visszaadási

akciónak most kerültek elő dokumentumai. Sajnos nem készült jegyzék a könyvekről. Az 1756-os katalógus, a Harrich-féle leltár, a mai kismartoni állomány és a most kiadott katalógus segítségével azonban össze lehet állítani a hiányzó könyvek jegyzékét. Ezután lehet kísérletet tenni a könyvek azonosítására részint a moszkvai gyűjteményekben, részint az Országos Széchényi Könyvtárban. Amennyiben az orosz fél visszaadná a könyveket Kismartonba, akkor valóban érdemes lenne a mai magyarországi gyűjteményekben esetlegesen fellelhető Esterházy anyagot is visszaszolgáltatni, vagyis fizikailag is rekonstruálni egy történelmi magyar könyvtárat.

A most Monszkvában a Rudomino Könyvtár és az Esterházy Privatstiftungen közreműködésével kiadott katalógus anyaga sok szempontból szenzációs. Alig ismerünk könyveket az Esterházy Pált megelőző Esterházy-generációk könyvtárából. Most, a tulajdonosi bejegyzések alapján kézbe vehetők Esterházy Miklós nádor, és fiainak kötetei is. Már a Harrich-jegyzék alapján is tudtuk, hogy Oláh Miklós könyveinek egy része Moszkvába került (SZELESTEI NAGY László: *Oláh Miklós könyvtáráról*. In: *Program és mítosz között. 500 éve született Oláh Miklós*. Szerk. MÓZES Huba, Bp. 1994. Szent István Társulat, 51–69.) Most további kötetekkel gazdagíthatjuk ezt a képet. Czeglédi Pál, és több református lelkész könyvtára is az Esterházy-könyvtárba került a 17. század közepe táján. Most ezek a kis gyűjtemények is rekonstruálhatóakká váltak. Szenci Molnár Albert eddig csak említésből ismert nyomtatványai is előkerültek a Czeglédi könyvekkel (VÁRÁSHELYI Judit: *Oppenheimeri nyomtatványok Szenci molnár Albert esküvőjére*. In: *Summa. Tanulmányok Szelestei Nagy László tiszteletére*. Szerk.: MACZÁK Ibolya. Piliscsaba, 2007. PPKE. 336–340.).

Az egyes tételek leírásában az orosz kollégák a saját szabályukat követik, amelyek eltérnek a miénktől. Néha fájó módon. Ilyen például az, hogy az egyetemi disputák kiadásainál (tézisfüzetek) ők csak a praesens nevét tüntetik fel a katalógusban, míg nekünk a respondens, a diák neve az érdekes a hungaricumok kutatásakor. Ez azt jelenti, hogy nekünk ezeket a könyveket

darabonként kézbe kell venni. Már csak azért is, mert a kéziratos bejegyzések olvasása sok gondot okozhatott a magyarországi hely-, és személyneveket nem ismerőknek, tehát ezek alapvető korrekcióra szorulnak. Ugyanígy, sajnos, kimaradt a kötetből (nem értem, miért) a possessorok mutatója. Sajnos az orosz szabályok szerint nem kell a helyneveknél a történeti alakot is feltüntetni, így anakronisztikussá válik a kötet, hiszen Bratislavában nem jelent meg könyv a 17. században, ahogy Košicében, Trnavában, vagy Clujban sem. Ezeknek a városoknak megvan a maga becsületes korabeli neve, ahogy a ma használt becsületes nevük is. Gondolom, mindkettőt illene feltüntetni.

A magyarországi kutatók számára a lényeg az, hogy lehetővé válik Esterházy Pál nádor könyvtárának szinte teljes rekonstrukciója, illetve a könyvtár beillesztése abba a környezetbe, amelynek egyéb részei (kertkultúra, zenei kultúra, építkezések, udvari élet stb.) meglehetősen alaposan ismertek.

MONOK ISTVÁN

Translatio librorum. Tanulmányok az Oroszországból Sárospatakra visszaszolgáltatott könyvek kapcsán. Szerk.: Jekatyerina Jurjevna GENYIJEVA, KISS Ilona, MONOK István. Bp. 2007. Országos Széchényi Könyvtár, 145 l. – orosz nyelvű kiad.: **Sarospatakszkaja kollekcija i isztorija jejo vozvrascsenijja v Vengriju.** Szbornyik sztatyej. Otvesztvennije redaktori: Jekatyerina Ju. GENYIJEVA, Istvan MONOK. Moszkva, 2008. Rosszpen. 149 l.

Az orosz és a magyar kultúra legutóbbi történelmi találkozásának manifesztumát veheti a kezébe az olvasó a *Translatio librorum. Tanulmányok az Oroszországból Sárospatakra visszaszolgáltatott könyvek kapcsán* című tanulmánygyűjteménnyel, amely négy intézmény – a Rudomino Állami Idegennyelű Könyvtár, Moszkva; az Állami Területi Lenin Könyvtár, Nyizsnyij Novgorod; a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára, Sárospatak és az Országos

Széchényi Könyvtár – együttműködése keretében készült. A kiadvány azoknak a több évtizedig Oroszországban őrzött sárospataki könyveknek ad könyvtörténeti és művelődéstörténeti hátteret, amelyek – egy ünnepélyes és egy csendes visszafogadási ceremónia, a Magyar Nemzeti Múzeumban, illetve a Pápai és Debreceni Református Kollégiumokban rendezett kiállítás után – 2006. július 16-án végleg visszakerültek a pataki Nagykönyvtár falai közé.

Bár ezek a hányatott sorsú „hadifoglyok” bizonyára a diplomáciatörténetbe is bevonulnak, a bemutatandó kötet érdeme éppen az, hogy – megtartva a diplomáciai dialógust is: lásd rögtön az alcímnek erősen a folyamat pozitív oldalát hangsúlyozó jellegét – végre a szövegek tartalma felől is elkezdik olvasni a visszakapott könyveket. Egyszerre valósítja meg tehát a Jekatyerina Jurjevna Genyijeva előszavában megfogalmazott két fő célt: pontosan dokumentálni az elszármazás körülményeit, kiindulópontként szolgálva ezzel a további kutatásoknak a tisztázatlan kérdések megválaszolására (pl. milyen útvonalon jutottak a könyvek végül éppen Nyizsnyij Novgorodba?) és bemutatni a műveket – visszahehelyezve abba a szellemi környezetbe, amelyben születtek, illetve amelyben használták őket. (Ennek szükségességéről beszél Monok István előszavában, ahol az orosz és a közép-kelet európai értelmezési kánonok különbségeire utal.)

Az első két tanulmány a pontos dokumentáció szolgálatában áll: Szentimrei Mihályné a Nagykönyvtár rövid történetét adja, Lukácsi Anna ismertetője pedig az elszármazott könyvek útjáról szól. (A sors iróniája, hogy éppen egy orosz tiszt jóvoltából nem prédálódott el a Patakon maradt gyűjtemény, míg az elővigyázatosságból Budapestre, banki trezorokba került anyag 1946 februárjában már Nyizsnyij Novgorodban volt ...)

A következő öt írás a fent említett öröndes új(ra) értelmezési folyamat kezdeteként aposztrofálható, s nagyjából a bennük tárgyalt művek keletkezési ideje szerinti sorrendben következőve mutatnak be egyes darabokat a 146 hazatért nyomtatvány és kézirat közül. (A tanulmányok elkészülésének gyorsasága mutatja, hogy mennyire ugrásra készen várta a magyar tudomá-

TARTALOM

<i>Koltai András</i> : A Lászlóffy-kódex újkori tulajdonosairól	93
<i>Molnár Antal</i> : Ünneprontók Pozsegán 1629-ben	111
<i>Száraz Orsolya</i> : Paolo Segneri művei Magyarországon	123
<i>Papp Júlia</i> : Illusztrátorok, írók és könyvkiadók kapcsolata Bécsben és Pest-Budán a 18–19. század fordulóján – Blaschke János rézmetsző munkásságának tükrében	141

KÖZLEMÉNYEK

<i>Fekete Csaba</i> : Melius Juhász Péter hitelesnek vélt arcképéhez	170
<i>Gömöry György</i> : Thomas Barlow magyar kapcsolatai és egy ismeretlen Tarczali Pál-levél	181
<i>Bálint Gábor</i> : A Müller család a könyvszakmában	186
<i>Tömöry Pál</i> : A Vigyázó család könyvgyűjteményei	192

FIGYELŐ

<i>Dede Franciska</i> : Könyv – művelődés – történet: Histoire et civilisation du livre	197
---	-----

SZEMLE

Guarino Veronese latin nyelvtana (Regulae). Kiad. Vadász Géza. Szerk. Kovács Eleonóra. Székesfehérvár, 2007. (<i>Ekler Péter</i>)	216
Peregrinálók. Negyvenhárom magyarországi és erdélyi orvostanhallgató életrajza, 1683–1783. Szerk. és a szövegeket vál. Dörnyei Sándor. Ford., a magyarázatok és az előszót írta Magyar László András. Zebegény, 2006. (<i>Keserű Bálint</i>)	217
Knapp Éva: „A Lói Tanács Zabolázója”. 1. Berei Farkas András vándorköltő élete és munkássága (1770–1832). 2. Berei Farkas András munkáinak bibliográfiája. Zebegény, 2007. (<i>Buda Attila</i>)	219
Knyigi iz szobranyija knyazej Eszterhazi v moszkovszkih bibliotyekah. – Bücher aus der Sammlung der Fürsten Esterházy in Moskauer Bibliotheken. Katalog. Der Katalog wurde geschafft von: Karina A. Dmitrijeva, Nyikolaj N. Subkov et alii. Moszkva, 2007. (<i>Monok István</i>)	221
Translatio librorum. Tanulmányok az Oroszországból Sárospatakra visszaszolgáltatott könyvek kapcsán. Szerk: Jekatyerina Jurjevna Genyijeva, Kiss Ilona, Monok István. Bp. 2007. – orosz nyelvű kiad.: Sarospatakszkaja kollekcija i isztorija jejo vozvrascsenyija v Vengrijju. Szbornyik sztatyej. Otvetsztvennűje redaktori: Jekatyerina Ju. Genyijeva, Istvan Monok. Moszkva, 2008. (<i>Varga Bernadett</i>)	223
Books with Baron Moritz Kornfeld’s ex libris in the collections of Nizhny Novgorod State Scientific Library im. V. I. Lenina. Catalogue. Compiled by T. Andreeva, N. Golubeva, L. Mishina. Nizhny Novgorod, 2007. (<i>H. Hubert Gabriella</i>)	226